

kohtauksista ei minkäänlaisia. Seurauksena esitettiin yleensä kevyttä päihtymystä. Joskus alkoholi laukaisi riidan tai kärjisti sitä, harvoin käsi-kähmään asti ja vain kerran vakavaan väkivallantekoon.

Ohjelmien 443 keskeisestä rooli-hahmosta 59 % oli alkoholinkäyttäjiä, päähenkilöistä vielä hiukan useampi. Periaatteellisista syistä raittiit loistivat poissaolollaan: joukossa oli yksi julkiraitis ja muutama entinen alkoholisti. Lisäksi löytyi 27 tilanne-raittiuustapausta. Alkoholistihahmoja oli sen sijaan kolmisenkymmentä; pikanttina yksityiskohtana joukossa oli juoppo silli. Riippuvuus alkoholista esitettiin pikemmin persoonallisuuden piirteenä kuin yhteiskunnallisena ilmiönä.

Useista fiktio-ohjelmia koskevista tutkimuksista tuttu väestörakenteen vinous näkyi juomiskohtauksissakin: sympaattisiksi kuvatuilla, hyvinvovilla, aktiivi-ikässä olevilla miehillä oli yliedustus. Nämä osallistuivat muita useammin myös juomiseen. Alkoholisteista puolet kuului vähälukaiseen alimpaan sosiaaliryhmään, oli vailla työtä tai menettämässä työpaikkansa. Kerrostumarakenteen yläpäähän sijoittuvilla juomareilla ei ollut työpaikkaongelmia.

Kaikkien alkoholisisältö oli monenkirjavaa — alkoholia käytettiin mitä moninaisimmissa tilanteissa, joita kuvattiin laidasta laitaan vaihtelevassa sävyssä. Useimpien ohjelmien alkoholinkäytöstä antama kokonaiskuva oli kuitenkin hyväksyvä: alkoholia arvostettiin, sen käytöstä laskettiin leikkiä tai sitä pidettiin itsestään selvänä. Osa ohjelmista oli ”puolesta ja vastaan”: normaali-juomista kuvattiin harmittomana ja kritiikkiä kohdistettiin niihin, joiden alkoholinkäyttö ei pysynyt sopivuuden rajoissa.

Vallitsevan alkoholimyönteisen kuvan vastapainoksi etenkin ruotsalaiset ohjelmat piirivät kuvaa alkoholinkäytön varjopuolista. Alkoholinkäyttöä kokonaan tai osittain negatiivisessa sävyssä kuvasi 18 ruotsalaisesta ohjelmasta kymmenen. Synkeä sävy oli kahdessa göteborgilaisympäristöön sijoitetussa dramatisoidussa sosiaalireportaasissa, joissa kuvattiin juomisen ja juoppouden kurjuutta. Nämä olivat ainoat ohjelmat, joissa alkoholi oli keskeisenä

teemana.

Alkoholisisällön suhteen myös nuortenohjelmat, jotka tuntuvat olevan yhtä harvinaisia kuin Suomen televisiona, poikkesivat muista: kahdeksasta alkoholittomasta ohjelmasta puolet oli nuorille suunnattuja, lisäksi kolmessa oli vain mitättömiä, sävyiltään negatiivisia väläyksiä. Nuortenohjelmien kuivuutta Nowak arvelee harkitun ohjelmapolitiikan tulokseksi. Nuorten varjeluako lienee sekin, että ohjelmat yleensä olivat loppuillasta keskimäärin kosteampia (klo 22:n jälkeen kohtausten lukumäärä kasvoi keskimäärin 9:stä 12:een).

Nowakin mukaan yksittäiset ohjelmat kuvasivat alkoholinkäyttöä sinään suhteellisen realistisesti ja uskottavasti, mutta ohjelmistokokonaisuuden tarjoama kuva oli monessa suhteessa vääristynyt ja kiiltokuvamainen. Kovin dramaattisia johtopäätöksiä Nowak ei tuloksista tee. Nojaten alan tutkimuksissa eniten viljeltyihin teorioihin — Banduran mallioppimisteoriaan ja Gerbnerin teeseihin homogeenisen sisällön vaikutusvoimasta — Nowak arvelee fiktio-ohjelmien vahvistavan käsityksiä, joiden mukaan alkoholia on sopivaa käyttää, mutta annetuissa rajoissa. Näin televisio vaikuttaa konsensuksen muodostumiseen siitä, mikä on normaalia, ja opettaa osaltaan alkoholinkäyttötapoja. Dominoivalle alkoholikuvalle vastakkaiset piirteet lisäävät kokonaisuuteen realismia ja lähentävät sitä ruotsalaisessa yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin.

Avoimia alkoholi- tai ohjelmapolitiittisia kannanottoja raportissa ei esitetä. Nowakin mukaan suhtautuminen kiiltokuvamaisuuteen riippuu siitä, mitä pidetään fiktio-ohjelmien tehtävänä. Ilmaan jää kuitenkin kysymyksiä. Pitäisikö tilanteelle tehdä jotain ja jos pitäisi, niin mitä? Pitäisikö fiktio-ohjelmiin saada alkoholisisällön rinnalle enemmän väkivaltaa niin kuin todellisuudessa? Vai pitäisikö olla tyytyväinen siihen, että edes televisio opettaa sovinnasta ja kohtuullista alkoholinkäyttöä? Ruotsalaisille ohjelmille oli ominaista toisaalta aihe- ja näkökulmavaihtoihin liittyvä realismi, toisaalta alkoholilla hauskuttaminen — joskus jopa kaavamaisiin alkoholikäsitteisiin kohdistuva satiiri. Pitäisikö ohjel-

mantekijöiden alkoholitietoisuuden tasoa lisätä? Vai ruotsalaisten ohjelmien osuutta? Vai saadaanko alkoholikuvaan (kin) vivahteita hankkimalla monista eri maista ohjelmia, jotka kuvaavat muutakin kuin länsimaista juppi-kulttuuria?

Vastauksia alkoholisisällön vaikutuksia koskeviin kysymyksiin Nowak toivoo löytyvän tutkimalla, miten erilaiset yleisöryhmät vastaanottavat — mm. omien alkoholinkäyttötapojensa pohjalta — television tarjoamaa sanomaa. Amerikkalainen tutkija Patrick T. MacDonald onkin, perinteestä poiketen, kysynyt suoraan katsojilta, millaista alkoholisisältöä saippuaopperoissa esiintyy. Ainakin jatkokertomusten kantayleisö lienee paremmin perillä tapahtumien syistä ja seurauksista kuin paria nauhoitettua jaksoa edestakaisin kelaava tutkija.

Marjatta Montonen

Eduskunta hyväksyi alkoholilain muutosesityksen

Alkoholilainsäädännön muutosesitys hyväksyttiin eduskunnan kolmannessa käsittelyssä 27. 1. 1987. Koska tuolloin kuitenkin tehtiin ehdotus lakiesityksen lepäämään jättämisestä yli vaalien (Esko Almgren), asiaa käsiteltiin vielä 29. 1. 1987. Ehdotus lepäämään jättämisestä hylättiin äänin 154—6. Muutos tuli voimaan 1. 4. 1987.

Eduskunta esitti samalla — talousvaliokunnan kannan mukaisesti — mielipiteenään, että alkoholilainsäädäntö olisi kokonaisuudessaan selvitettävä asettamalla tätä varten komitea. Tällainen maininta oli mukana jo hallituksen esityksessä.

Hallitus veti edellisen alkoholilain muutosesityksensä pois eduskunnasta 5. 12. 1985, koska sitä oli eri tahoilta kovasti kritisoitu. Sosiaali- ja terveystieteiden ja Alkon välillä käytyjen neuvottelujen jälkeen Alkossa valmisteltiin uusi muutosesitys, joka Alkon hallintoneuvoston hyväksymänä lähetettiin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöön.

Siellä esitykseen tehtiin muutamia lisäyksiä, mm. liikenneministeriöstä tullut, julkisuudessa kiistelty juna-anniskelupykälä. Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi esityksestä vielä lausunnon lähes 20 taholta, myös Alkolta. Valtioneuvosto antoi muutosesityksen eduskunnalle 5. 9. 1986 äänin 9—4.

Tärkeimmät muutokset ovat

— alkoholijuomien anniskelun salliminen kello 11.00 alkaen

— alkoholijuomien vähittäismyyntin salliminen velaksi yhteisöille

— junien ravintolavaunuissa mientojen alkoholijuomien anniskelun salliminen ilman ateriapakkoa; eduskunta muutti hallituksen esitystä sikäli, että mahdollisuus väkevien alkoholijuomien anniskeluun ravintolavaunuissa poistettiin

— alkoholipitoisuuksien ilmoittaminen painoprosenttien sijasta tilavuusprosentteina

— Alkon tilintarkastajien lukumäärän nostaminen neljästä viiteen; heistä yksi edustaa kauppa- ja teollisuusministeriötä ja kaikki ovat valtioneuvoston nimeämiä

— Alkon hallintoneuvoston alkoholiohjelmien kehityksestä antaman kertomuksen sijasta valtioneuvosto antaa eduskunnalle päihdeoloja koskevan kertomuksen, johon sisällytetään Alkon hallintoneuvoston kertomus sellaisenaan.

Päihdepolitiikan seuranta laajenee

Eduskunta hyväksyi 29. 1. 1987 hallituksen esityksen, jolla tehtiin eräitä alkoholijuomien jakelua keventäviä muutoksia alkoholi- ja keskiolutlakeihin. Samalla säädettiin laki päihdeolojen kehitystä koskevan kertomuksen antamisesta eduskunnalle (254/87). Uudistukset tulivat voimaan 1. 4. 1987.

Vuoden 1969 alusta alkoholilainsäädäntöä liberalisoitiin voimakkaasti. Samalla lisättiin eduskunnan välittömiä mahdollisuuksia saada tietoja alkoholiohjelmien kehityksestä ja alkoholihoitojen hoidosta. Alkoholi-

lain 11. §:n mukaan alkoholiyhtiön hallintoneuvoston tuli antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomus alkoholiohjelmien kehityksestä sekä niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty alkoholihaittojen ehkäisemiseksi. Samalla säädettiin erillinen laki, jonka mukaan valtioneuvosto antaa eduskunnalle mainitun kertomuksen.

Eduskunta on vuosittain käsitellyt Alkon hallintoneuvoston kertomuksen talousvaliokunnan mietinnön pohjalta. Eduskunnassa tällöin esitetyt kannanotot ovat osaltaan vaikuttaneet alkoholipolitiikkaan ja muiden päihdeasioiden hoitoon. Ne ovat johtaneet käytännön toimenpiteisiin ehkäisevän ja korjaavan päihdepolitiikan järjestämisessä. Esimerkiksi käsiteltävää lakia koskevan hallituksen esityksen antaminen perustui eduskunnan aiempiin kannanottoihin.

Uudistuksen tultua voimaan Alkon hallintoneuvosto tulee edelleen antamaan valtioneuvostolle kertomuksen toiminnastaan. Valtioneuvosto tulee antamaan vuosittain eduskunnalle päihdeolojen kehitystä koskevan kertomuksen, johon sisällytetään alkoholiyhtiön hallintoneuvoston kertomus. Alkon tehtävät tulevat valtioneuvoston suuntaan siis säilymään ennallaan, mutta valtioneuvoston tehtävät eduskunnan suuntaan tulevat tässä yhteydessä lisääntymään.

Eduskunnalle annettavaan kertomukseen on haluttu sisällyttää alkoholin lisäksi myös muut päihteet. Kertomus tulee sisältämään kuvauksen päihdeolojen kehityksestä sekä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty ja suunniteltu ryhdyttävän päihteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Uudistuksen tavoitteena on tehostaa päihdeolojen seuranta ja suunnittelua.

Päihteiden käyttö edellyttää toimenpiteitä useilla yhteiskunnan alueilla. Kertomusmenettely on siksi haluttu laajentaa koskemaan kaikkia keskeisiä päihdeolojen kehittämiseen osallistuvia hallinnonaloja. Kertomus sisältää tiedot toimenpiteistä, joihin on ryhdytty sosiaali- ja terveydenhuollossa, raittustyössä, alkoholivalvonnassa, opetustoimessa, poliisin ja tullin toiminnassa sekä alkoholiyhtiössä, ja sen kokoa ja esittelee sosiaali- ja terveysministeriö.

Velvoitteita viranomaisille

Päihdeolojen kehitystä koskevan kertomusmenettelyn käynnistäminen osoittaa, että eduskunta katsoo päihdeasioiden hoidon edellyttävän varsin voimakkaita erityisjärjestelyjä. Hallitus antaa nykyisin eduskunnalle vuosittain vain harvoja päihdeoloja käsittelevään kertomukseen rinnastettavia kertomuksia. Käsiteltävälaitaan ovat siihen verrattavia valtiovarain hoitoa ja tilaa koskevat kertomukset, työllisyyskertomus sekä kehitys yhteistyötä koskeva kertomus.

Päihdeoloja koskeva kertomus korostaa eduskunnan ja valtioneuvoston tehtäviä päihdeasioiden hoidossa. Uudistus merkitsee kannanottoa siihen, että korjaavaa alkoholipolitiikkaa tekevien eli alkoholihaitoista vastaavien tulisi nykyistä paremmin voida osallistua alkoholipolitiikan suunnitteluun.

Eduskunnalle annettavan kertomuksen laajentaminen koskemaan alkoholin lisäksi myös muita päihteitä käytettyjä aineita merkitsee osaltaan alkoholipolitiikkaa koskevan keskustelun avartamista. Kuluvan vuoden alusta voimaan tulleen päihdehuoltolain mukaan päihteellä tarkoitetaan alkoholijuomaa sekä muuta päihtymystarkoituksessa käytettyä ainetta. Niin alkoholin, huumeiden kuin lääkkeidenkin ongelmakäytön takana ovat yksilön kohdalla yleensä toisiaan muistuttavat tekijät.

Päihdepolitiikkaa koskeva laaja vuosittainen keskustelu tulee osaltaan monipuolistamaan alkoholi- ja muuta päihdepoliittista keskustelua. Viime aikoinahan ravintola- ja majoituselinkeino näyttää julkisuudessa saaneen raittiusliikkeelle aiemmin kuuluneen roolin toteutetun alkoholipolitiikan arvostelijana. Kertomuksen valmistelu saattaa luoda edellytyksiä päihdeasioita koskevien intressiryhmien tiivistymiselle ja uudelleen järjestäytymiselle. Kansanterveydelisten ja muiden mitattavien päihdehaittojen merkitys kontrollipolitiikan perusteena tulee lisääntymään.

Päihdeoloja koskeva kertomus tulee sisältämään myös huumeasainepolitiikkaa koskevan osan. Mahdollisuudet huume-ehtoisen kontrollijärjestelmän kansanvaltaiseen valvontaan tulevat näin paranemaan.

Vuosittaisen kertomuksen antami-